

Mintaqa tashqi savdo salohiyatini yuksaltirish yo'llari(Xorazm viloyati misolida)

Ataxonova Lola Ergashovna

Abu Rayhon Beruniy nomidagi

Urganch davlat universiteti 2-bosqich

“Raqamli Iqtisodiyot” mutaxassisligi magistratura talabasi

lolaataxonova0522@gmail.com

Annotatsiya: Mintaqaning tashqi savdo salohiyati iqtisodiy o'sish, hududiy raqobatbardoshlik va barqaror rivojlanishni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada mintaqalar, jumladan Xorazm viloyati misolida tashqi savdo salohiyatini yuksaltirish yo'llari kompleks tarzda tahlil qilinadi. Tadqiqotda viloyatning agrar va sanoat salohiyati, eksportga yo'naltirilgan mahsulotlar tarkibi hamda geografik joylashuvining tashqi savdoga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish, transport-logistika infratuzilmasini takomillashtirish, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash orqali Xorazm viloyatining eksport imkoniyatlarini kengaytirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Shuningdek, innovatsiyalar va texnologiyalar transferining eksport salohiyatini oshirishdagi o'rni ochib beriladi. Maqolada ilgari surilgan xulosa va tavsiyalar mintaqaviy iqtisodiy siyosatni shakllantirishda hamda tashqi savdo aloqalarini mustahkamlashda amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Hududiy raqobatbardoshlik, agrar va sanoat salohiyat, geografik joylashuv, transport-logistika infratuzilmasi, eksport, tashqi savdo aloqalari, statistika, savdo hamkorlari, mahsulotlar tarkibi.

Аннотация: Внешнеторговый потенциал региона имеет огромное значение для обеспечения экономического роста, региональной конкурентоспособности и устойчивого развития. В данной статье на примере региона всесторонне анализируются пути повышения внешнеторгового потенциала регионов, включая Хорезмскую область. В исследовании освещается влияние агропромышленного потенциала региона, структуры экспортно-ориентированной продукции и его географического положения на внешнюю

торговлю. Особое внимание уделяется также вопросам расширения экспортного потенциала Хорезмской области за счет развития цифровой экономики, совершенствования транспортно-логистической инфраструктуры и поддержки малого бизнеса и частного предпринимательства. Раскрывается также роль инноваций и трансфера технологий в повышении экспортного потенциала. Выводы и рекомендации, представленные в статье, имеют практическое значение для формирования региональной экономической политики и укрепления внешнеторговых связей.

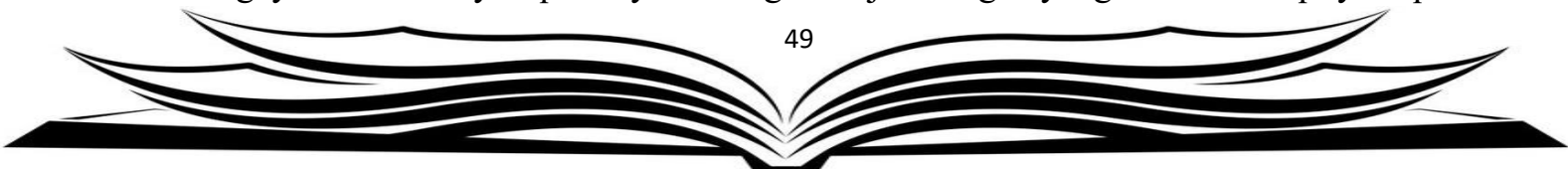
Ключевые слова: Региональная конкурентоспособность, сельскохозяйственный и промышленный потенциал, географическое положение, транспортная и логистическая инфраструктура, экспорт, внешнеторговые отношения, статистика, торговые партнеры, структура продукции.

Abstract: The region's foreign trade potential is of great importance in ensuring economic growth, regional competitiveness and sustainable development. This article comprehensively analyzes ways to increase the foreign trade potential of regions, including the Khorezm region, using the example of the region. The study highlights the impact of the region's agricultural and industrial potential, the composition of export-oriented products, and its geographical location on foreign trade. Special attention is also paid to the issues of expanding the export potential of the Khorezm region through the development of the digital economy, improving transport and logistics infrastructure, and supporting small businesses and private entrepreneurship. The role of innovation and technology transfer in increasing export potential is also revealed. The conclusions and recommendations put forward in the article are of practical importance in shaping regional economic policy and strengthening foreign trade relations.

Keywords: Regional competitiveness, agricultural and industrial potential, geographical location, transport and logistics infrastructure, exports, foreign trade relations, statistics, trading partners, product composition.

KIRISH

Hozirgi kunda jahon xo‘jaligi tizimida yuz berayotgan chuqur integratsiya jarayonlari, globallashuvning jadallashuvi hamda xalqaro iqtisodiy munosabatlarning kengayishi hududiy iqtisodiyotlarning rivojlanishiga yangi talablar qo‘ymoqda.

Ayniqsa, milliy iqtisodiyotning barqaror o‘shirishini ta’minlashda tashqi savdo faoliyati muhim strategik yo‘nalish sifatida namoyon bo‘lmoqda. Tashqi savdo mamlakatlar va mintaqalar o‘rtasida resurslar, texnologiyalar va kapital harakatini ta’minlab, iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Zamonaviy iqtisodiy nazariyalarda tashqi savdo salohiyati hududning xalqaro mehnat taqsimotidagi o‘rnini belgilovchi asosiy omillardan biri sifatida qaraladi. Xususan, eksport hajmining ortishi ishlab chiqarishning kengayishiga, yangi ish o‘rinlarining yaratilishiga va valyuta tushumlarining ko‘payishiga olib keladi. Shu bilan birga, import tarkibining oqilona shakllantirilishi ichki bozorda raqobat muhitini kuchaytiradi va texnologik yangilanishlarni rag‘batlantiradi.

O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda iqtisodiyotni liberallashtirish, tashqi savdoni erkinlashtirish va eksportni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, bojxona tartib-taomillarining soddalashtirilishi, valyuta siyosatining liberallashtirilishi, eksport qiluvchilarga berilayotgan imtiyozlar hamda erkin iqtisodiy zonalarining tashkil etilishi tashqi savdo hajmining sezilarli darajada oshishiga xizmat qilmoqda. Bu esa o‘z navbatida hududlarning tashqi iqtisodiy faoliyatini faollashtirishni taqozo etadi. Mintaqaviy rivojlanish nuqtai nazaridan qaraganda, har bir hududning tashqi savdo salohiyati uning tabiiy-iqtisodiy resurslari, ishlab chiqarish tarkibi, geografik joylashuvi va infratuzilma darajasi bilan belgilanadi. Shu sababli hududlar kesimida tashqi savdoni rivojlantirish masalalarini chuqur o‘rganish, ularning mavjud imkoniyatlaridan samarali foydalanish va raqobatbardosh ustunliklarini aniqlash muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Xorazm viloyati O‘zbekistonning qadimiy va o‘ziga xos iqtisodiy salohiyatga ega hududlaridan biri bo‘lib, uning iqtisodiyoti asosan qishloq xo‘jaligi, sanoat va xizmat ko‘rsatish tarmoqlariga tayanadi. Viloyatning geografik jihatdan qulay joylashuvi, mehnat resurslarining yetarliligi va qishloq xo‘jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishdagi salohiyati tashqi savdoni rivojlantirish uchun muhim asos yaratadi. So‘nggi yillarda viloyatda eksport hajmi oshib borayotgan bo‘lsa-da, eksport tarkibining asosan xomashyo mahsulotlariga yo‘naltirilganligi, logistika tizimining yetarli darajada rivojlanmaganligi va tashqi bozorlar bilan integratsiya darajasining pastligi kabi muammolar saqlanib qolmoqda. Bundan tashqari, zamonaviy sharoitda tashqi savdo samaradorligini oshirish faqat an’anaviy omillar bilan cheklanib qolmay, balki

innovatsion texnologiyalar, raqamli iqtisodiyot, elektron savdo platformalari va global qiymat zanjirlariga integratsiyalashuv bilan chambarchas bog‘liqdir. Shu bois Xorazm viloyatining tashqi savdo salohiyatini oshirish masalasi kompleks yondashuvni talab qiladi. Mazkur maqolaning dolzarbligi shundaki, unda mintaqaning tashqi savdo salohiyatini oshirishning nazariy va amaliy jihatlari Xorazm viloyati misolida tahlil qilinadi hamda mavjud muammolarni hal etishga qaratilgan taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

ASOSIY QISM

Mintaqaning tashqi savdo salohiyati — bu hududning xalqaro bozorlarda raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish va ularni eksport qilish imkoniyatlari majmui sifatida talqin etiladi. Ushbu tushuncha iqtisodiy nazariyada eksport salohiyati, ishlab chiqarish quvvati, logistika infratuzilmasi va institutsional muhit kabi omillar bilan chambarchas bog‘liqdir. Tashqi savdo salohiyatini baholashda quyidagi asosiy ko‘rsatkichlardan foydalaniladi:

- tashqi savdo aylanmasi hajmi;
- eksport va import hajmi hamda ularning o‘shirish sur‘atlari;
- tashqi savdo balansining holati;
- eksport tarkibi (xomashyo va tayyor mahsulotlar ulushi);
- eksport geografiyasi (hamkor davlatlar soni va diversifikatsiyasi).

Nazariy jihatdan, mintaqaning tashqi savdo salohiyati qiyosiy ustunlik nazariyasi hamda xalqaro mehnat taqsimoti tamoyillariga asoslanadi. Ushbu yondashuvga ko‘ra, har bir hudud o‘zida mavjud resurslardan kelib chiqib, nisbatan ustun bo‘lgan mahsulotlarni ishlab chiqarishga ixtisoslashishi lozim.

Xorazm viloyati iqtisodiyoti tarkibida tashqi savdo muhim o‘rin egallaydi. So‘nggi yillarda viloyatda tashqi savdo aylanmasi barqaror o‘shirish tendensiyasiga ega bo‘lib, bu hududning tashqi iqtisodiy aloqalari kengayib borayotganini ko‘rsatadi. Viloyat eksporti asosan quyidagi mahsulotlar hissasiga to‘g‘ri keladi:

- qishloq xo‘jaligi mahsulotlari (paxta tolasi, meva-sabzavotlar);
- to‘qimachilik mahsulotlari;
- oziq-ovqat sanoati mahsulotlari.

Import tarkibi esa quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- sanoat uskunalari va texnologiyalar;

- qurilish materiallari;
- kimyo va farmatsevtika mahsulotlari.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, viloyatda eksport hajmi oshib borayotgan bo'lsa-da, import hajmi ham yuqori darajada saqlanib qolmoqda. Natijada ayrim davrlarda tashqi savdo balansining manfiy bo'lishi kuzatiladi. Bu esa hududda ishlab chiqarishning yetarli darajada diversifikatsiya qilinmaganligi bilan izohlanadi. Shuningdek, eksport geografiyasi ham yetarli darajada keng emas. Asosan MDH davlatlari va ayrim Osiyo mamlakatlari bilan savdo aloqalari ustunlik qiladi. Bu esa global bozorlarga chiqish darajasi hali to'liq shakllanmaganligini ko'rsatadi.

Mintaqaning tashqi savdo salohiyati ko'plab omillar ta'sirida shakllanadi. Ularni quyidagi guruhlarga ajratish mumkin:

1. Iqtisodiy omillar

Hududda ishlab chiqarish hajmi, sanoatning rivojlanish darajasi va mahsulotlarning raqobatbardoshligi tashqi savdo hajmini belgilovchi asosiy omillardandir. Xorazm viloyatida sanoatning ayrim tarmoqlari rivojlangan bo'lsa-da, yuqori texnologiyali ishlab chiqarish ulushi pastligicha qolmoqda.

2. Geografik va logistika omillari

Viloyatning dengiz portlaridan uzoqda joylashganligi eksport xarajatlarini oshiradi. Shu bilan birga, transport infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi tashqi savdo samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

3. Institutsional omillar

Davlat tomonidan yaratilgan sharoitlar, jumladan bojxona tartibotlari, soliq siyosati va eksportni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari tashqi savdo rivojida muhim rol o'ynaydi. So'nggi yillarda O'zbekistonda bu borada sezilarli islohotlar amalga oshirilmoqda.

4. Investitsiya va innovatsion omillar

Xorijiy investitsiyalar hajmi va innovatsion texnologiyalarni joriy etish darajasi eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirishga xizmat qiladi. Bu borada Hazorasp erkin iqtisodiy zonasi muhim platforma vazifasini bajarmoqda.

XULOSA

Olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Xorazm viloyati ning tashqi savdo salohiyati hududning iqtisodiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi va uning samarali

ishlatilishi mintaqaviy iqtisodiy o‘shishni jadallashtirishda asosiy omillardan biri hisoblanadi. So‘nggi yillarda viloyatda tashqi savdo aylanmasining o‘shish tendensiyasi kuzatilayotgan bo‘lsa-da, eksport tarkibining yetarli darajada diversifikatsiya qilinmaganligi, yuqori qo‘shilgan qiymatli mahsulotlar ulushining pastligi va logistika infratuzilmasidagi muammolar tashqi savdo samaradorligini cheklab kelmoqda. Tahlillar natijasida aniqlanishicha, hudud tashqi savdo salohiyatining shakllanishi va rivojlanishi ko‘p jihatdan qiyosiy ustunlik nazariyasi tamoyillaridan samarali foydalanish, ishlab chiqarish tarkibini modernizatsiya qilish va xalqaro bozorlarga integratsiya darajasini oshirish bilan bog‘liqdir. Shu bilan birga, xalqaro mehnat taqsimoti jarayonlarida faol ishtirok etish hududning eksport imkoniyatlarini kengaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining iqtisodiyotni liberallashtirish va tashqi savdoni rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
2. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi ma’lumotlari.
3. Xorazm viloyati statistika boshqarmasi rasmiy ma’lumotlari va hisobotlari.
4. “Xorazm viloyatining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko‘rsatkichlari” statistik to‘plamlar.
5. “Mintaqaviy iqtisodiyot” faniga oid darslik va o‘quv qo‘llanmalar.
6. Krugman, P., Obstfeld, M. – *International Economics: Theory and Policy*.
7. Porter, M. – *The Competitive Advantage of Nations*.
8. Balassa, B. – *Trade Liberalization and Revealed Comparative Advantage*.
9. O‘zbekiston Respublikasining tashqi savdo siyosatiga oid normativ-huquqiy hujjatlar.
10. Ilmiy maqolalar va tezislar to‘plami (mintaqaviy tashqi savdo va eksport salohiyati bo‘yicha).
11. Jahon banki (World Bank) va Xalqaro valyuta jamg‘armasi (IMF) hisobotlari.
12. UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development) ma’lumotlari va tahliliy hisobotlari.
13. Hududiy rivojlanish va investitsiya siyosati bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar.

